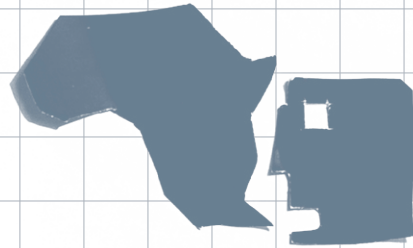

SCENARIUSZ POCHODZI Z PUBLIKACJI „EDUKACJA
GLOBALNA NA ZAJĘCIACH JĘZYKA POLSKIEGO
W GIMNAZJUM” WYDANEJ PRZEZ
CENTRUM EDUKACJI OBYWATELSKIEJ W 2015 ROKU
W RAMACH PROJEKTU „W ŚWIAT Z KLASĄ”

AKTUALIZACJA W RAMACH PROJEKTU
„ŚCIEŻKI DO CELÓW” W 2019 ROKU

JAK MÓWIĆ O AFRYCE? O WRAŻLIWOŚCI KULTUROWEJ I JĘZYKOWEJ

Zajęcia poruszają tematykę antydyskryminacyjną i przybliżają młodzieży kwestię wrażliwości kulturowej i językowej. Młodzież zastanawia się nad własnymi stereotypami dotyczącymi Afryki oraz konfrontuje je ze stereotypami młodzieży z kilku krajów Afryki Zachodniej na temat Europy. Następnie zapoznaje się z ironicznym felietonem kenijskiego pisarza – Binyavangi Wainainy, w którym autor bezlitośnie wyśmiewa liczne stereotypy i skojarzenia dotyczące tego kontynentu.

Zagadnienia:

- ▶ Władza polityczna, demokracja i prawa człowieka
- ▶ Różnorodność i stosunki międzykulturowe

Czas trwania:

- ▶ 45 minut

Pytanie kluczowe:

- ▶ Jak mówić o innych kulturach i o odmienności?

Cele zajęć:

- ▶ Zastanowisz się nad własnym stereotypowym

myśleniem i przeanalizujesz, na czym polega mechanizm stereotypizacji.

- ▶ Zapoznasz się z felietonem kenijskiego pisarza – Binyavangi Wainainy.
- ▶ Wyjaśnisz, czym jest ironia i na czym polega ironiczny charakter omawianego felietonu.
- ▶ Poznasz figury retoryczne: antyfraza, sarkazm, persyflaż.

Podstawa programowa dla szkoły ponadpodstawowej:

- ▶ I: 1. 6, 2. 3, III: 1. 4

Metody:

- ▶ Burza pomysłów
- ▶ Praca z tekstem literackim

Formy pracy:

- ▶ Praca indywidualna
- ▶ Praca w parach

Środki dydaktyczne i materiały:

- ▶ Załączniki

CeleZrównoważonego Rozwoju:

- ▶ 10 Mniej nierówności

MIN

Wprowadzenie

5

0

5

11

6

15

4

Praca właściwa

17

2

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Przeprowadź krótką burzę pomysłów, prosząc młodzież o zapisanie na kartkach lub w zeszytach trzech pierwszych skojarzeń, jakie przychodzą im na myśl, gdy słyszą słowo „Afryka”. Odsłuchaj odpowiedzi na forum klasy.

2. Wyjaśnij, że podobne ćwiczenie przeprowadzono w grupie uczniów i uczennic z Kenii, Nigerii, Senegalu i Beninu – poproszono ich, żeby powiedzieli, z czym kojarzy im się Europa. Odczytaj stwierdzenia (załącznik nr 1; możesz je również skserować i rozdać), a następnie zapytaj młodzież:

- ▶ Czy zgadza się z tymi stwierdzeniami na temat Europejczyków i Europejek?
- ▶ Jak się czuła, słysząc te stwierdzenia na temat Europejczyków i Europejek?

Zwróć uwagę młodzieży na fakt, że sposób, w jaki ludzie patrzą na inne kultury czy w ogóle na inność, wynika z wielu czynników – uwarunkowań historycznych, częstotliwości wzajemnych kontaktów, znajomości specyfiki danej grupy, społeczności lub jej kultury, stereotypów funkcjonujących na jej temat itp. W przypadku części krajów Afryki wpływ na postrzeganie Europy i jej mieszkańców i mieszkank miały m.in.: kontakty handlowe, w tym proceder handlu niewolnikami, misje chrześcijańskie oraz kolonializm. Na przykład w Beninie po dzień dzisiejszy obcokrajowcy bywają traktowani z pewną dozą nieufności – nie wiadomo bowiem, jakie są ich intencje; świadczą o tym np. różne określenia na obcokrajowców używane w Beninie: „zo djè agué” (w języku fon oznacza to dosłownie „ogień nadciąga nad wybrzeże”), „oyinbo” (w języku joruba – „bez skóry”, „biały”) i „oyibo” w języku igbo, analogicznie do języka joruba.

Informacje pochodzą od Jacoba Sovoessiego, pedagoga z Beninu

3. Wróć do burzy pomysłów, od której rozpoczęła się lekcja. Poproś, żeby młodzież jeszcze raz spojrzała na swoje notatki i po zapoznaniu się ze spostrzeżeniami grupy Afrykanów/Afrykanek na temat Europy zastanowiła się:

- ▶ W jakim stopniu wydaje się jej, że wypisane wcześniej skojarzenia są prawdziwe?
- ▶ Jak mogą się czuć osoby, o których pisze się, mówi lub myśli w taki sposób?

4. Poproś młodzież o przypomnienie, czym jest ironia i podanie kilku przykładów, które to zilustrują. Wyjaśnij, że za chwilę przeczytacie ironiczny felieton kenijskiego pisarza Binyavangi Wainainy pt. „Jak pisać o Afryce” i będziecie wyszukiwać w nim przykładów ironii.

5. Rozdaj uczniom i uczennicom felieton Binyavangi Wainainy (załącznik nr 2). Poproś, aby każdy akapit odczytywała inna osoba i za każdym razem omawiajcie wspólnie daną część tekstu, zastanawiając się, co jest przedmiotem ironii i jaka była intencja autora. Sprawdźcie, czy autor zastosował którąś z wymienionych figur retorycznych: antyfrazę (użycie wyrazu przeciwstawnego), sarkazm (gorzka ironia godząca w adresata), persyflaż (szyderstwo pod pozorem uprzejmości).
6. Na podstawie przeczytanego tekstu i własnych refleksji odpowiedzcie na pytanie kluczowe: Jak mówić o innych kulturach i odmienności? Możecie stworzyć wspólną listę wskazówek.

PRACA DOMOWA:

1. Poleć uczniom i uczennicom, by przeczytali dziesięć wskazówek z publikacji wydanej przez Fundację „Afryka Inaczej” pt. „Jak mówić i pisać o Afryce” i zastanowili się, które z nich są zbieżne z przekazem, jaki daje w swoim felietonie Binyavanga Wainaina.
2. Zachęć, by młodzież przeczytała poradnik „Jak mówić i pisać o Afryce” – uczniowie i uczennice mogą dobrać się w pary i wówczas każda para czyta jeden felieton będący rozwinięciem danej wskazówki (każdy ma około jedną stronę długości). Na kolejnych zajęciach młodzież prezentuje podsumowanie każdego z felietonów w dowolnie wybranej przez siebie formie.

Źródła:

Binyavanga Wainaina, „Jak pisać o Afryce”, *Granta* nr 92, 2005.
„Jak mówić i pisać o Afryce?”, Fundacja „Afryka Inaczej”, Warszawa 2011:
<http://afryka.org/afryka/jak-mowic-i-pisac-o-afryce-,news/>
„Radzenie sobie ze stereotypami. Z mojej perspektywy” w: *Świat na wyciągnięcie ręki. Scenariusze zajęć z zakresu edukacji globalnej na godziny wychowawcze*, CEO 2011: <http://bit.ly/ZMojejPerspektywy>
„Afryka w reklamie”, Projekt: Jak urządzić świat?, CEO 2013:
<http://bit.ly/PolskiAfrykareklama>
www.afryka.org

Załączniki:

Załącznik nr 1 – *Materiał pomocniczy: Jak młodzi Afrykanie widzą Europę?*
Załącznik nr 2 – *Tekst literacki: „Jak pisać o Afryce”, Binyavanga Wainaina*

JAK MŁODZI AFRYKANIE WIDZĄ EUROPE?

Europa jest pełna... niebezpiecznych chuliganów.

W Europie ludzie mają mnóstwo wody, której nie muszą kupować.

Ludzie w Europie nie mają moralności.

Ludzie w Europie nie szanują starszych osób.

W Europie ludzie jedzą żaby i węże.

Są trochę leniwi i delikatni... Nie mogą nosić ciężkich rzeczy.
(Afrykanie mogą pracować bez przerwy... i się nie męczyć).

Z Europy pochodzi broń.

W Europie wszyscy są bogaci; nie ma żebraków.

Europejczycy są rasistami... Nie lubią mieć kontaktu fizycznego z czarnymi.

Rodzice lubią psy bardziej niż własne dzieci.

Opracowanie przygotowane przez brytyjską organizację Leeds DEC wraz ze współpracownikami/ współpracownikami oraz uczniami/uczennicami z Kenii, Nigerii, Senegalu i Beninu. Reprezentuje poglądy osób, które wzięły udział w badaniu; nie powinny być one traktowane jako reprezentatywne dla wszystkich Afrykanów ani jako powszechne wyobrażenia na temat Europy.

„JAK PISAĆ O AFRYCE”, BINYAVANGA WAINAINA

W tytule zawsze używaj wyrazu „Afryka”, „ciemność” albo „safari”. W podtytułach można użyć słów „Zanzibar”, „Masaj”, „Zulus”, „Zambezi”, „Kongo”, „Nil”, „duży”, „niebo”, „cień”, „bęben”, „słońce” lub „miniony”. Pożyteczne są też takie wyrazy, jak „rebelianci”, „niezmienny”, „pierwotny” oraz „plemienny”. Uwaga: słowo „ludzie” oznacza Afrykańczyków, którzy nie są czarni, zaś „lud” oznacza czarnych Afrykańczyków.

Nigdy nie umieszczaj na okładce książki albo w środku zdjęcia zadowolonego Afrykańczyka – chyba że Afrykańczyk ten otrzymał Nagrodę Nobla. Karabinek AK-47, wystające żebra, odsłonięte piersi – to trzeba wykorzystać. Jeśli już koniecznie musisz zamieścić fotkę Afrykańczyka, niech będzie on przynajmniej w stroju Masaja, Zulusa lub Dogona.

W swoim tekście traktuj Afrykę, jakby była jednym krajem. Jest gorąca i pylista, porośnięta trawami i pełna potężnych stad zwierząt oraz wysokich, chudych, głodujących ludzi. Albo też jest gorąca i parna, a zamieszkują ją bardzo niscy ludzie, którzy zjadają naczelnie. Nie daj się zwieść precyzyjnym opisom. Afryka jest duża: pięćdziesiąt pięć krajów, dziewięćset milionów ludzi, którzy są za bardzo zajęci głodowaniem, umieraniem, prowadzeniem wojen lub emigrowaniem, żeby czytać twoją książkę. Kontynent obfituje w pustynie, dżungle, wyżyny, sawanny i inne miejsca, ale twój czytelnik o to nie dba, więc lepiej, żeby opisy były romantyczne, sugestywne i niekonkretne.

Obowiązkowo opisz, jak to Afrykańczycy mają we krwi muzykę i rytm i jak jedzą to, czego inni ludzie nie jedzą. Nie wspominaj nawet o ryżu, wołowinie i pszenicy; ulubioną potrawą Afrykańczyka jest przecież małpi mózg, a do tego koźlina, węże, robaki, larwy i wszelkiego rodzaju dziczyzna. Koniecznie napisz, że bez wstępu potrafiś jeść takie pożywienie, i opisz, jak je polubiłeś – bo ty nie jesteś obojętny.

Tematy tabu: sceny z życia codziennego, miłość między Afrykańczykami (chyba że w grę wchodzi śmierć), nawiązania do pisarzy albo intelektualistów afrykańskich, normalnie chodzące do szkoły dzieci, które nie są chore na framboezję, nie mają gorączki ebola i nie zostały poddane okaleczeniu genitaliów.

W całej książce mów przytłumionym głosem, nawiązując tajemny kontakt z czytelnikiem, i przyjmij smutny ton typu „tyle się spodziwałem”. Zaznacz odpowiednio wcześniej, że twój liberalizm jest nieskazitelnym i wspomnij gdzieś na początku, jak bardzo uwielbiasz Afrykę, jak to się w niej zakochałeś i nie możesz bez niej żyć. Afryka to jedyny kontynent, który umiesz kochać – wykorzystaj to. Jeśli jesteś mężczyzną, zagłęb się w jej ciepłe dziewicze lasy. Jeśli jesteś kobietą, potraktuj Afrykę jak mężczyznę, który ma na sobie bluzę safari i oddala się w stronę zachodzącego słońca. Afryce trzeba okazać współczucie, wielbić ją lub podbić. Którekolwiek podejście wybierzesz, obowiązkowo stwórz mocne wrażenie, że bez twojego zaangażowania i niezwykle ważnej książki, którą napisałeś, Afryka jest skazana na zagładę.

Wśród twoich afrykańskich postaci mogą się znaleźć nadzy wojownicy, lojalni słudzy, przepowiadacze przyszłości i jasnowidze, starzy mędrcy żyjący w glorii pustelników. Albo też skorumpowani politycy, nieudolni poligamiczni przewodnicy podróży oraz prostytutki, z którymi się przespałeś. Lojalny Sługa niech zawsze zachowuje się jak siedmiolatek i potrzebuje silnej ręki; boi się węży, dobrze sobie radzi z dziećmi i zawsze wciąga cię w swoje skomplikowane dramaty rodzinne. Stary Mędrzec niech zawsze pochodzi ze szlachetnego plemienia (nie z łasych na pieniądze plemion, takich jak Kikaju, Igbo czy Szona). Ma kaprawę oczy i czuje puls Ziemi. Nowoczesny Afrykańczyk to tłusty facet, który kradnie i pracuje w punkcie wydawania wiz, gdzie odmawia ich wysoko wykwalifikowanym ludziom z Zachodu, a oni przecież naprawdę troszczą się o Afrykę. Jest wrogiem postępu i zawsze wykorzystuje swoją rządową posadę, aby utrudnić pragmatycznym i dobrodusznym ekspatriantom zakładanie organizacji pozarządowych lub tworzenie obszarów prawem chronionych. Albo też jest absolwentem Oxfordu, intelektualistą, który zmienił się w polityka-seryjnego zabójcę ubranego w garnitur z SavileRow. To kanibal, gustujący w szampanie Cristal, a jego matka jest szamanką i tak naprawdę rządzi krajem.

Wśród bohaterów musisz zawsze uwzględnić Głodującą Afrykankę, która snuje się niemal nago po obozie uchodźców i czeka na pomoc z Zachodu. Jej dzieciom muchy siadają na powiekach i rosną brzuchy z głodu, a piersi ma sflaczałe i pozbawione pokarmu. Musi wyglądać całkowicie bezradnie. Nie może mieć przeszłości ani historii; tego typu dygresje niszczą dramatyzm chwili. Jęczenie jest dobre. W czasie rozmowy twoja bohaterka nigdy nie może mówić nic o sobie, z wyjątkiem rozwodzenia się o swym (niewypowiedzianym) cierpieniu. Koniecznie opisz również ciepłą i mamusiową kobietę, która śmieje się szeroko i troszczy o ciebie. Nazwij ją po prostu Mama. Wszystkie jej dzieci są młodocianymi przestępcami. Postaci takie powinny krążyć wokół głównego bohatera, sprawiając, że będzie się dobrze prezentował. Może je uczyć, kąpać, karmić; nosił wiele niemowląt i widział Śmierć. Tym bohaterem jesteś ty sam (w reportażu) lub przystojny, tragiczny celebryta-arystokrata o międzynarodowej sławie, który obecnie zajmuje się ochroną zwierząt (w powieści).

Złymi postaciami z Zachodu mogą być na przykład dzieci ministrów z rządu torysowskiego, afrykanerzy, pracownicy Banku Światowego. Mówiąc o wyzysku przez cudzoziemców, wspomnij o Chińczykach i hinduskich handlarzach. Winą za sytuację w Afryce obarcz Zachód. Ale nie bądź zbyt konkretny.

Wskazane są szerokie pociągnięcia pędzlem. Nie ukazuj jednak afrykańskich bohaterów, gdy się śmieją, starają się wychowywać dzieci czy też umieją sobie poradzić z tym, co mają. Za to każ im powiedzieć coś błyskotliwego o Europie czy Ameryce w Afryce. Afrykańscy bohaterowie powinni być kolorowi, egzotyczni, przerysowani – ale puści w środku, nieumiejący się wyrażać, pozbawieni wewnętrznych konfliktów i determinacji, bez głębi czy dziwactw, które mogłyby tylko zaciemnić sprawę.

Opisuj szczegółowo odsłonięte piersi (stare, młode, klasyczne, małe, duże, należące do niedawno zgwałconej) albo okaleczone genitalia, lub też większe genitalia. Albo w ogóle jakieś genitalia. I martwe ciała. Albo jeszcze lepiej – nagie martwe ciała. A już najlepiej – rozkładające się nagie martwe ciała. Pamiętaj, każde dzieło, w którym ludzie będą wyglądać na bardzo brudnych i nie-szczęśliwych, będzie uznane za obraz „prawdziwej Afryki”, a to właśnie chcesz mieć wydrukowane na obwolucie. Miej spokojne sumienie: przecież próbujesz im pomóc otrzymać wsparcie z Zachodu. Największe tabu w książce o Afryce to opisanie lub pokazanie martwych lub cierpiących białych ludzi.

Z kolei zwierzęta należy ukazać jako pełnokrwiste, złożone postaci. Mają mówić (lub ewentualnie postękiwać, dumnie potrząsając grzywą) oraz mieć imiona, ambicje i pragnienia. Wyznają wartości rodzinne: „popatrzcie, jak lwy uczą swoje dzieci”. Słonie są troskliwe, są dobrymi feministkami albo szacownymi patriarchami. Podobnie goryle. Nigdy, przenigdy nie pisz nic złego o słoniu lub gorylu. Słonie mogą wchodzić na pola, niszczyć plony ludzi, a nawet ich zabijać. Zawsze stań po stronie słoni. Wielkie koty mówią z akcentem ludzi świetnie wykształconych. Hieny łatwo padają ofiarą i mówią z lekko wschodnioeuropejskim akcentem. Można ukazać w dobrym świetle jakichś niskich Afrykańczyków żyjących w dżungli lub na pustyni (chyba że weszli w konflikt ze słoniem, szympansem lub gorylem, wtedy są uosobieniem zła).

Oprócz aktywistów-celebrytów działających w organizacjach pomocowych, najważniejszymi ludźmi w Afryce są działacze ruchów na rzecz ochrony przyrody. Nie uraż ich. Będą ci potrzebni, aby zaprosić cię na swoją dwunastotysięcznohektarową farmę lub „obszar ochrony” dzikich zwierząt, a to będzie jedyny sposób, żeby zrobić wywiad z aktywistą-celebrytą. Sprzedaż książki z heroicznie wyglądającym działaczem ruchu na rzecz ochrony przyrody na okładce często cudownie wzrasta. Ktokolwiek o białej, opalanej skórze w ubraniu khaki, kto kiedyś trzymał w domu antylopę lub miał farmę, jest takim właśnie działaczem – tym, kto chroni bogate dziedzictwo Afryki od zagłady. Prowadząc z nim lub nią wywiad, nie pytaj, jakie ma fundusze; nie pytaj, ile pieniędzy zarabia na zwierzynie. Nade wszystko nie pytaj, ile płaci swoim pracownikom.

Czytelnikom się nie spodoba, jeśli nie wspomnisz o świetle w Afryce. I o zachodach; koniecznie opisz zachód słońca w Afryce. Musi być rozległy i czerwony. Zawsze na bezkresnym niebie. Niezmierzone puste przestrzenie i dzika zwierzyna są absolutnie niezbędne – Afryka to Kraina Niezmierzonych Pustych Przestrzeni. Pisząc o ciężkim losie fauny i flory, koniecznie napisz, że Afryka jest przeludniona. Jeśli główny bohater jest na pustyni lub mieszka w dżungli wśród tubylców (nada się ktokolwiek niski), można wspomnieć, że Afryka została poważnie zdziesiątkowana przez AIDS lub Wojnę (użyj wielkich liter).

Będzie ci potrzebny jakiś nocny klub o nazwie „Tropicana”, gdzie przesiadują pospołu najemnicy, źli afrykańscy nuworysze, prostytutki, rebelianci i ekspatrianci.

Koniecznie zakończ swoją książkę sceną z Nelsonem Mandelą mówiącym coś o tęczy czy o odrodzeniu. Bo ty nie jesteś obojętny.

Tłumaczenie z angielskiego: Anna Mirosławska-Olszewska

Artykuł po raz pierwszy został opublikowany w czasopiśmie „Granta”, nr 92, 2005.

Polskie tłumaczenie zostało udostępnione dzięki uprzejmości Małopolskiego Instytutu Kultury, który opublikował tekst w czasopiśmie „Autoportret”, nr 4 [29], 2009.

Scenariusz pochodzi z publikacji „Edukacja globalna na zajęciach języka polskiego w gimnazjum” wydanej przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w 2015 roku w ramach projektu „W świat z klasą”.

Publikacja dostępna pod adresem: http://bit.ly/WSK_Polski

Aktualizacja w ramach projektu „Ścieżki do Celów” w 2019 roku.

Autorki: Elżbieta Krawczyk, Martyna Markiewicz

Aktualizacja: Jadwiga Jarosz, Justyna Zamojda

Projekt jest współfinansowany w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP oraz ze środków Unii Europejskiej.

polska pomoc

Materiał jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 4.0 Międzynarodowe. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Centrum Edukacji Obywatelskiej. Utwór powstał w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2019. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadanych prawach oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej.